

Inledning

Det finländska forskningsprojektet "Rättslig polycentri" organiserade i december 1994 ett internationellt symposium i Helsingfors under titeln "Fragments". Mellan två rundabordsdiskussioner ägde fyra sessioner rum under rubrikerna: fragment av rätten, fragment av epistemologi, fragment av ontologi och fragment av etik.

Själva ordet fragment är intressant eftersom det kännetecknas av en dubbel mening. Å ena sidan betyder ordet en del, ett brottstycke av någon större tidigare fullständig helhet. Helheten är bruten i fragment. Å andra sidan är ett fragment någonting som aldrig har blivit färdigt, som aldrig har kompletterats. Fragment är någonting ofullbordat eller ofulländat, som inte har sett sitt fulla realisering.

Om nu rätten och samhället har med fragmentering att göra, kan den ske på olika nivåer. Rätten och samhället kan fragmenteras som sådana, som substanser, eller fragmentering kan också ske på teori- och paradigmnivå. I alla fall är det nyttigt att hålla den dubbla betydelsen av ordet i minnet.

Då vi talar om fragmentering, innebär det att vi ser framför oss en splittring av någonting som tidigare utgjorde en koherent helhet. Vi kan då bli nostalgiska och längta efter en förfluten tid, som vi anser hade mera hopp och mening. Då är det viktigt att hålla fast vid de fragment som vi ännu har, så att vi minns åtminstone den trygghet som vi tidigare fick av en helhets-syn.

Den andra möjligheten är kanske mera intressant. Vi kan anse att det aldrig har funnits mera än prekära försök att teoretiskt få grepp om vad rätten är och vad samhället är, eller vad de kunde och borde vara. Teorierna har aldrig varit fullständiga och slutliga, trots att man kanske någon gång har varit benägen att tro det. I den bemärkelsen är fragmentering inte något problem alls, utan någonting som ger oss hopp att också gå framåt i utvecklande av rätten och samhället.

Ser man mera pessimistiskt på rättens möjligheter, och ser man den kritiska forskningens uppgifter i första hand i en negativ kritik utan utformning av alternativ, kan fragmentering uppfattas också som ett resultat av denna kritik. Fragmentering är då liksom Penelopes tröttsamma nattliga arbete i väntan på att Odysseus skulle återvända hem. Penelope hade lovat att gifta sig när hon hade fått ett tyg färdig vävt. Detta ville hon inte, och därför var hon tvungen att varje natt repa upp det som hon hade vävt under dagen. Penelope var tvungen att medarbeta i ett projekt mot sin vilja. Om vi lever som Penelope innan Odysseus' hemkomst, har vi igen två möjligheter: vi kan sitta, väva och vänta på frälsaren, eller vi kan försöka lära oss att leva utan messianskt hopp. Penelopes sluga knep blev dock upptäckt, men till all lycka kom frälsaren.

Diskussioner om fragmentering har mycket att göra med ideologi och politik.

Det är klart att t.ex. rättsvetenskapen bygger på antaganden bl.a. beträffande det nuvarande samhället och det samhälle man skulle vilja få uppleva i framtiden. Därför borde man kunna klart formulera dessa ideal, och också visa de rättsliga strukturernas (ofta kanske dolda) förhållande till de här idealen. Å andra sidan är det klart, att det i ideologiska och politiska ärenden blir allt svårare att enas om mål och medel. Niklas Luhmann har i sina sociologiska teorier betonat denna dimension av ökat behov av kommunikation i samhället. Rättvisan är någonting som man kan kräva inte bara på ett sätt, även om vi här tänker på den sociala rättvisan.

Kanske ger det oss nytt hopp, att dekonstruktionens fader Jacques Derrida nyligen har konstaterat att rättvisan själv är någonting som man inte kan dekonstruera. Något liknande har François Ewald konstaterat om allmänna rättsprinciper, att de aldrig kan formuleras fullständigt. En språklig formulering av allmänna rättsprinciper täcker alltid bara en del av själva principen. Språkliga formuleringar förblir alltså alltid fragmentariska. De är alltid något ofulländat.

Teoretiskt rättsligt tänkande har under de senaste tio åren i Finland starkt dominerats av omfattande konstruktiva arbeten, där man har försökt utnyttja de allmänna rättsprincipernas materiella innehåll för att konstruera stora systematiska enheter inom olika rättsområden. Det har inte varit särskilt viktigt att göra en klar skillnad mellan det rättsliga och det utomrättsliga, eftersom rättsprinciper ofta i varje fall får stöd också utanför rätten som ett normsystem. Man har med hjälp av rättsprinciper försökt övervinna rättspositivismens kel-senska tomhet genom att godkänna att vär-

de- och syftemålprinciperna hör till rättssystemet.

Å andra sidan har man upptäckt att det inte finns bara en sätt att göra detta. Varje konstruktör kan bilda sitt eget system, sitt eget hus av de konstruktionselement som står till förfogande. Den politiska och ideologiska kampen kommer då att bli en del av den juridiska forskningsverksamheten. Utan goda konstruktioner förlorar man legitimiteten i rätten och de rättsliga praktikererna. Om justificationerna för rättssystemet går för långt, finns det igen möjlighet till välgrundad kritik.

Det är möjligt att frågor gällande rättens fragmentering har att göra också med detta. Juridiskt forskningsarbete har kanske ett särdrag i sin koppling till de juridiska praktikererna. Detta särdrag medför att det inte kan finnas en metod som kunde teoretiskt lösa alla problem och inkorporera själva rättvisan i rättssystemet.

Juridisk forskning kunde dra nytta av hermeneutiska filosofiska ideer, som har försökt förstå uttryckligen det som kommer innan den teoretiska förståelsen. Som avslutning på denna inledning tar vi här några rader från Gadammers inledning till den välkända boken *Wahrheit und Methode*, 1960:

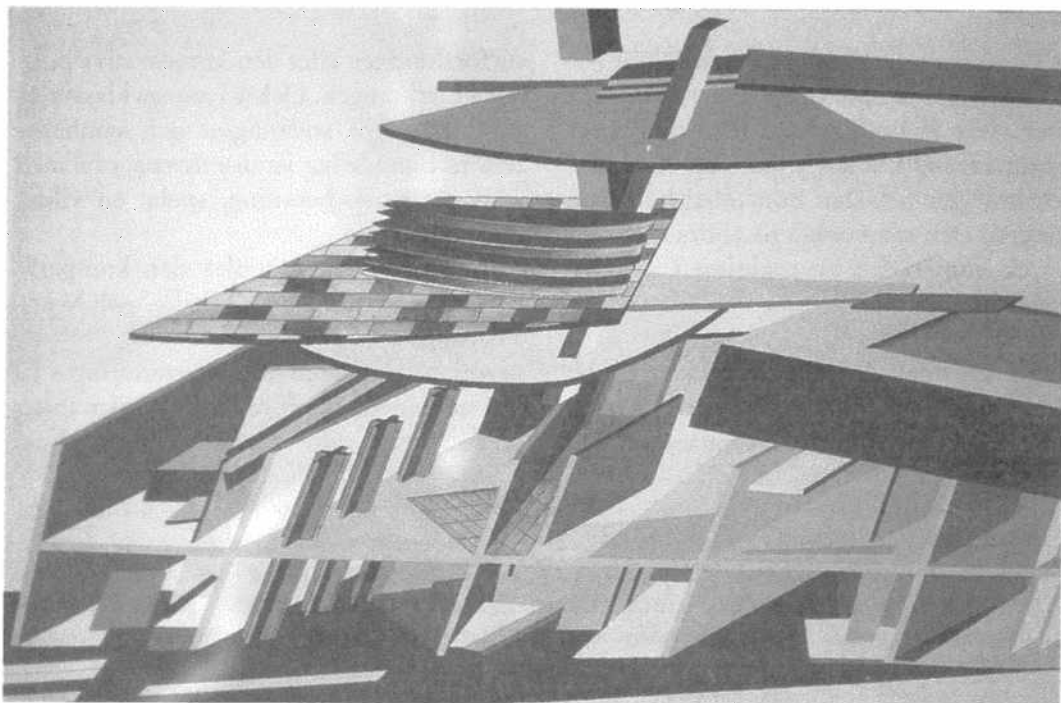
“De följande undersökningarna har att göra med det hermeneutiska problemet. Förståelsen och den rätta tolkningen av det förstådda är som fenomen inte bara ett speciellt problem inom andevetenskapernas metodlära. Sedan långt tillbaka finns också en teologisk och en juridisk hermeneutik. De har inte så mycket varit av vetenskapsteoretisk karaktär, utan de har mycket mera motsvarat och betjänat den praktiska verksamheten för en vetenskapligt utbildad domare eller präst.

Så tränger det hermeneutiska problemet redan från sin historiska utgångspunkt över de gränser som har dragits upp av den moderna vetenskapen genom metodbegreppet. Att förstå och att tolka texter hör inte enbart till vetenskapens mest angelägna uppgifter, utan denna verksamhet ingår helt uppenbart i mänsklig levnadsvisdom. Det hermeneutiska fenomenet är ursprungligen överhuvudtaget inte något metodproblem. I det hermeneutiska fenomenet handlar det inte om en

metod för förstående genom vilken texter kunde bli underkastade vetenskaplig kunskap liksom alla andra erfarenhetens föremål.”

Kimmo Nuotio

Detta nummer redigerades av den finska Retfærd-redaktionen

Global Architecture 5/1986